

ปัจจัยทำนายความรอบรู้ในการเตรียมพร้อมรับมืออุทกภัยและ พฤติกรรมเตรียมความพร้อมรับมืออุทกภัยของผู้สูงอายุในชุมชน

Factors predicting flood preparedness literacy and flood preparedness behaviors among older adults in community

ปาณิสดา บุญยรัตกลิน* สมจินดา ชมพูนุท* และศิริมล คัมภีร์พันธุ์**

Panisa Boonyaratkalin,* Somjinda Chompoonud,* and Sirimol Khumpheephant**

*สถาบันการพยาบาลศรีสวรินทิรา สภากาชาดไทย

**สำนักงานบรรเทาทุกข์และประชานามัยพิทักษ์ สภากาชาดไทย

*Srisavarindhira Thai Red Cross Institute of Nursing

**Relief and Community Health Bureau, The Thai Red Cross Society

บทคัดย่อ

การวิจัยแบบพรรณานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยทำนายความรอบรู้ในการเตรียมพร้อมรับมืออุทกภัยและพฤติกรรมเตรียมพร้อมรับมืออุทกภัยของผู้สูงอายุในชุมชน และการรับรู้การสนับสนุน และความต้องการการสนับสนุนให้เกิดการเตรียมพร้อมรับมืออุทกภัยของผู้สูงอายุ ครอบครัว ผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข กลุ่มตัวอย่างจำนวน 138 คน เลือกแบบเจาะจงโดยเป็นผู้สูงอายุในชุมชน 2 แห่งในจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบประเมินการทํากิจวัตรประจำวันโดยใช้อุปกรณ์ แบบสอบถามความรอบรู้ในการเตรียมพร้อมรับมืออุทกภัย แบบสอบถามพฤติกรรมเตรียมพร้อมรับมืออุทกภัย และแนวคำถามการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์การถดถอยแบบขั้นตอน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยมีดังนี้ 1) ปัจจัยที่ทำนายความรอบรู้ในการเตรียมพร้อมรับมืออุทกภัย ได้แก่ อายุ การทํากิจวัตรประจำวันโดยใช้อุปกรณ์ และจำนวนโรคประจำตัว ซึ่งร่วมกันทำนายได้ ร้อยละ 15.5 2) ปัจจัยทำนายพฤติกรรมเตรียมพร้อมรับมืออุทกภัย ได้แก่ ความสามารถในการมองเห็น และรายได้ครอบครัว ซึ่งร่วมกันทำนายได้ ร้อยละ 15 และ 3) การสนับสนุนจากครอบครัว ผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ทำให้มีการเตรียมพร้อมที่ดี แต่ยังต้องการการสื่อสารข้อมูลที่ทันต่อเหตุการณ์ และการช่วยเหลือเคลื่อนย้ายสิ่งของ

คำสำคัญ: ความรอบรู้ในการเตรียมพร้อมรับมืออุทกภัย, พฤติกรรมเตรียมพร้อมรับมืออุทกภัย, ผู้สูงอายุ, ชุมชน

Abstract

This descriptive research aims to find factors predicting flood preparedness literacy and flood preparedness behaviors among older adults in community. A sample of 138 older adults from 2 districts of one province in the North-Eastern Part of Thailand, was purposively selected. The research tools were Lawton Instrumental Activities of Daily Living Scale (I-IADL) in Thai, the questionnaires on flood preparedness literacy, flood preparedness behaviors and focus group discussion guideline. Data were analyzed by a stepwise multiple regression analysis and content analysis. The results are as follows. 1) Factors predicting flood preparedness literacy are age, instrumental activities of daily living, and number of underlying diseases. These three predictors accounted for 15.5%. 2) Factors predicting flood preparedness behaviors are visual ability and family income. These two predictors accounted for 15%. 3) Family support, community leader and public health officials help older adults make well preparedness. However, the update information and housewares transport assistance are needed.

Keywords: Flood Preparedness Literacy, Flood Preparedness Behavior, Older Adult, Community

ความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเกิดอุทกภัยขึ้นบ่อยครั้งและรุนแรงเพิ่มมากขึ้น ส่งผลตั้งแต่ระดับบุคคลไปยังระดับประเทศ เกิดความเสียหายแก่บ้านเรือน ชีวิต และทรัพย์สิน ธุรกิจต่าง ๆ รวมถึงเศรษฐกิจของประเทศโดยรวม เมื่อเกิดอุทกภัยแล้วผู้สูงอายุจะได้รับอันตรายมากกว่ากลุ่มอื่น เนื่องจากมีความสามารถจำกัดในการเผชิญเมื่อเกิดอุทกภัย อาจพบปัญหาการบาดเจ็บได้จนกระทั่งถึงแก่ชีวิตได้ ในผู้ที่มิโรคประจำตัว อาจทำให้อาการป่วยกำเริบขึ้นได้ (วรรณเพ็ญ อินทร์แก้ว และสมจินดา ชมพูนุท, 2557) อาจพบความเครียด ซึมเศร้า จนเกิดปัญหาทางจิตเวช การเตรียมพร้อมรับมืออุทกภัยเป็นการจัดการเพื่อลดความเสี่ยงกับผู้สูงอายุต้องอาศัยหลายปัจจัยในการส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรม การเตรียมพร้อม ทำให้ตอบสนองต่ออุทกภัยได้อย่างเหมาะสม เกิดความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินของผู้สูงอายุ

ตามแบบจำลองความรู้ด้านสาธารณภัย (disaster literacy model) ของ Brown และคณะ (2014) ได้

ระบุไว้ว่า การที่บุคคลมีความรอบรู้ด้านสาธารณภัยที่เหมาะสม จะนำไปสู่การตอบสนองต่อภัยได้อย่างเหมาะสม ซึ่งจะต้องอาศัยปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งเสริมให้เกิดความรู้ด้านสาธารณภัย จากการศึกษาของ ปาณิสาน อนุยรัตน์กลิน และคณะ (2565) ได้สังเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความรู้ในการเตรียมพร้อมรับมืออุทกภัย และพฤติกรรมของผู้สูงอายุในชุมชนพบว่า ปัจจัยภายใน ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ครอบครัว การรับรู้การมองเห็นและการได้ยิน การช่วยเหลือตนเองในกิจวัตรประจำวัน สุขภาพ การรับรู้สมรรถนะแห่งตน และทัศนคติต่อการเตรียมพร้อมรับมืออุทกภัย ปัจจัยภายนอก ได้แก่ แรงสนับสนุนทางสังคม สื่อและแหล่งข้อมูลข่าวสาร และปัจจัยสถานการณ์ ได้แก่ ประสบการณ์การเผชิญอุทกภัย และการอาศัยอยู่ในพื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดอุทกภัย ในช่วง 5 ปีย้อนหลังนี้ (พ.ศ. 2561-2565) จังหวัดอุบลราชธานีเกิดอุทกภัยทุกปี ทำให้ประชาชนต้องเตรียมพร้อมรับมืออยู่เสมอ พยาบาล

ชุมชนเป็นผู้ที่มีบทบาทเตรียมพร้อมรับภัยให้กับผู้สูงอายุ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่องนี้เพื่อนำผลวิจัยไปใช้ส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมเตรียมพร้อมรับมืออุทกภัย และลดความเสี่ยงแก่ผู้สูงอายุ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาการรับรู้การสนับสนุนและความต้องการการสนับสนุนให้เกิดการเตรียมพร้อมรับมืออุทกภัยของผู้สูงอายุ ครอบครัว ผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข
2. ศึกษาปัจจัยทำนายความรอบรู้ในการเตรียมพร้อมรับมืออุทกภัยของผู้สูงอายุ ได้แก่ อายุ รายได้ครอบครัว ความสามารถในการมองเห็น การทำกิจวัตรประจำวันโดยใช้อุปกรณ์ และจำนวนโรคประจำตัว
3. ศึกษาปัจจัยทำนายพฤติกรรมเตรียมพร้อมรับมืออุทกภัยของผู้สูงอายุ ได้แก่ อายุ รายได้ครอบครัว ความสามารถในการมองเห็น การทำกิจวัตรประจำวันโดยใช้อุปกรณ์ และจำนวนโรคประจำตัว

สมมติฐานการวิจัย

อายุ รายได้ครอบครัว ความสามารถในการมองเห็น การทำกิจวัตรประจำวันโดยใช้อุปกรณ์ และจำนวนโรคประจำตัว สามารถทำนายความรอบรู้ในการเตรียมพร้อมรับมืออุทกภัยและพฤติกรรมเตรียมพร้อมรับมืออุทกภัยของผู้สูงอายุในชุมชนได้

กรอบแนวคิดการวิจัย ผู้วิจัยใช้แบบจำลองความรอบรู้ด้านสาธารณสุข ของ Brown และคณะ (2014) ซึ่งอธิบายถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดความรอบรู้ด้านสาธารณสุข ได้แก่ ปัจจัยส่งเสริม 13 ปัจจัย คือ อาชีพ รายได้ แรงสนับสนุนทางสังคม วัฒนธรรม ภาษา เชื้อชาติ ระดับการศึกษา อายุ การมองเห็น การได้ยิน ความสามารถในการพูด ความจำ และการให้เหตุผล ปัจจัยสถานการณ์ของบุคคล มี 6 ปัจจัย ได้แก่ ทักษะการนำทาง การรับรู้ อุปสรรค ความรู้ ความเชื่อ แรงจูงใจ และการรับรู้สมรรถนะ

แห่งตน ปัจจัยสถานการณ์ภายนอก มี 6 ปัจจัย ได้แก่ ความซับซ้อนของสถานการณ์ ทรัพยากร การสนับสนุนด้านเทคโนโลยี สื่อมวลชน และสารที่ส่ง สอดคล้องกับแนวคิดความรอบรู้ด้านสุขภาพของ Nutbeam (2000) ที่อธิบายความรอบรู้ด้านสุขภาพว่าเป็นความสามารถในการเข้าถึง เข้าใจ และใช้ข้อมูลเพื่อให้เกิดภาวะสุขภาพที่ดี ผู้วิจัยจึงคัดสรรปัจจัยตามแบบจำลองความรอบรู้ด้านสาธารณสุข และทบทวนวรรณกรรมพบปัจจัยเกี่ยวข้องกับความรู้ในการเตรียมพร้อมรับมืออุทกภัย ได้แก่ อายุ รายได้ครอบครัว ความสามารถในการมองเห็น ความสามารถในการทำกิจวัตรประจำวันโดยใช้อุปกรณ์ และจำนวนโรคประจำตัว

วิธีดำเนินการวิจัย

ชนิดของการวิจัย เป็นการวิจัยแบบพรรณนา

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร เป็นผู้สูงอายุในตำบลวารินชำราบ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเตรียมพร้อมรับมืออุทกภัยของผู้สูงอายุ

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่

1. ผู้สูงอายุจำนวน 138 คน เลือกแบบเจาะจง จาก 150 คน อาศัยในชุมชนท่าบั้งมั่ง และชุมชนดอนจัว อายุ 60 ปีขึ้นไป และเคยประสบอุทกภัย พ.ศ. 2562-2564 ผ่านการทดสอบสภาพสมองด้วย Abbreviated Mental Test ได้ คะแนนเท่ากับหรือมากกว่า 8 ADL index มากกว่า 5 และไม่มีโรคทางจิตเวช โดยผู้ช่วยวิจัยที่บ้าน
2. ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเตรียมพร้อมรับมืออุทกภัยของผู้สูงอายุ จำนวน 18 คน เลือกแบบเจาะจง ได้แก่ ผู้สูงอายุ 5 คน ครอบครัวผู้สูงอายุ 5 คน ผู้นำ/กรรมการหมู่บ้าน 5 คน และเจ้าหน้าที่สถานีกาชาดที่ 7 อุบลราชธานี 3 คน

เครื่องมือวิจัย มี 4 ชุด ได้แก่

1. แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล มีจำนวน

11 ข้อ ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ครอบครัวต่อปี จำนวนปีที่อาศัย บุคคลที่อาศัยด้วย จำนวนครั้งที่ประสบอุบัติเหตุ โรคประจำตัว ผลกระทบเมื่อเกิดอุบัติเหตุ ความสามารถในการมองเห็นซึ่งประเมินโดยใช้แบบการคัดกรองสุขภาพทางตา ของกระทรวงสาธารณสุข มี 5 ข้อ กำหนดคะแนน 0 และ 1

2. แบบประเมินการทากิจวัตรประจำวันโดยใช้อุปกรณ์ ใช้แบบประเมินความสามารถในการทำกิจวัตรประจำวันโดยใช้อุปกรณ์ ฉบับแปลโดย แพทย์หญิงมฤตพา พนาสทิพย์ (2560) จำนวน 8 ข้อ ประกอบด้วย 8 ด้าน ได้แก่ ความสามารถในการใช้โทรศัพท์ การจับจ่ายซื้อของ การเตรียมอาหาร การดูแลบ้าน การซักผ้าเช็ดตัว รูปแบบการเดินทาง ความรับผิดชอบในการใช้ยาของตัวเอง และความสามารถในการจัดการเงิน การตอบมี 3-5 ตัวเลือกในแต่ละด้าน กำหนดคะแนน 1 คือ สามารถทำได้ และ 0 คือ ไม่สามารถทำได้ คะแนนรวมมีตั้งแต่ 0 - 8

3. แบบสอบถามความรอบรู้ในการเตรียมพร้อมรับมืออุบัติเหตุ ปรับจากแบบสอบถามความรอบรู้ในการเตรียมพร้อมรับมืออุบัติเหตุของผู้สูงอายุของ ปาณิสาน บุญยรัตกลิน และคณะ (2562) จำนวน 24 ข้อ ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ การเข้าถึงข้อมูล (6 ข้อ) การรับรู้และเข้าใจ (3 ข้อ) การสื่อสาร (5 ข้อ) การตัดสินใจ (5 ข้อ) และการวิเคราะห์บริบทและสถานการณ์ (5 ข้อ) การตอบใช้มาตราประมาณค่า 3 ระดับ ได้แก่ ทำได้ยาก ง่ายและง่ายมาก กำหนดคะแนน 1, 2 และ 3 การแปลผลระดับใช้คะแนนรวม ตั้งแต่ 44 คะแนนขึ้นไป หมายถึง มีความรอบรู้ระดับเพียงพอ

4. แบบสอบถามพฤติกรรมกรรมการเตรียมพร้อมรับมืออุบัติเหตุ ผู้วิจัยปรับจากแบบสอบถามพฤติกรรมกรรมการเตรียมพร้อมรับมืออุบัติเหตุของผู้สูงอายุของ ปาณิสาน บุญยรัตกลิน และคณะ (2562) มี 20 ข้อ ประกอบด้วย 8 ด้าน ได้แก่ การติดตามข่าวสาร (2 ข้อ) การวางแผนอพยพ (3 ข้อ) การจัดสภาพแวดล้อม (3 ข้อ) การป้องกัน

ความเสียหาย (4 ข้อ) การเตรียมเครื่องอุปโภคบริโภค (3 ข้อ) การเตรียมอุปกรณ์ที่จำเป็น (1 ข้อ แบ่งเป็น 7 ข้อย่อย) การเตรียมอุปกรณ์รักษาและปฐมพยาบาล (2 ข้อ โดยข้อ 18 แบ่งเป็น 12 ข้อย่อย) และการเตรียมความรู้เกี่ยวกับอุบัติเหตุ (2 ข้อ) รวม 39 ข้อ การตอบมี 2 ตัวเลือกคือ ปฏิบัติ และไม่ปฏิบัติ กำหนดคะแนน 1 และ 0 ตามลำดับ คะแนนรวมสูงสุด 39 คะแนน การแปลผลใช้คะแนนรวม มากกว่า 31 คะแนน หมายถึง มีพฤติกรรมกรรมการเตรียมพร้อมระดับสูง

คุณภาพของเครื่องมือวิจัย แบบสอบถามชุดที่ 3 และ 4 ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพยาบาลสาขารัตนวิทยา 3 ท่าน หาค่าดัชนีความตรงเชิงเนื้อหา (CVI) ได้เท่ากับ 1.00 ทั้ง 2 ชุด หาค่าความเที่ยงโดยการวัดซ้ำ (test-retest) ในผู้สูงอายุที่มีคุณลักษณะเดียวกันจำนวน 15 คน เว้นระยะเวลานาน 2 สัปดาห์ ได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยง เท่ากับ 0.80 และ 0.92 ตามลำดับ

5. แนวคำถามการสนทนากลุ่ม เป็นการสอบถามการเตรียมพร้อมรับมืออุบัติเหตุของผู้สูงอายุ ครอบครัว และเจ้าหน้าที่สถานีกาชาดที่ 7 เกี่ยวกับการสื่อสารข้อมูล การเตรียมพร้อมช่วยเหลือ และปัญหาอุปสรรค ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรม แนวคำถามผ่านการตรวจสอบความถูกต้อง ครบคลุม และชัดเจน โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 คน และข้อมูลจากการสนทนากลุ่มมีการตรวจสอบยืนยันแบบสามเส้า (Triangulation)

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยประชุมทีมผู้ช่วยวิจัยจำนวน 3 คน ซึ่งแจ้งวัตถุประสงค์การวิจัย และการใช้แบบสอบถาม เก็บข้อมูลตามบ้านของผู้สูงอายุ โดยชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัยให้กลุ่มตัวอย่างทราบ แล้วแจกแบบสอบถาม ให้เวลาตอบ 20-25 นาที สำหรับการสนทนากลุ่มนัดสนทนาทีละกลุ่ม ใช้เวลากลุ่มละ 60 นาที ที่ศาลาประชาคมในหมู่บ้าน และสถานีกาชาดที่ 7 โดยผู้วิจัยนำการสนทนา และมีผู้ช่วยวิจัย เป็นผู้จดบันทึก

การพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง การวิจัยนี้ผ่านการรับรองคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน ของสถาบันการพยาบาลศรีสวรินทิรา สภากาชาดไทย เลขที่หนังสือรับรอง COA No.12.1/2021 ผู้วิจัยให้สิทธิกลุ่มตัวอย่างยินยอมตามความสมัครใจ และรักษาความลับของข้อมูลส่วนบุคคล และขอบันทึกเสียงในการสนทนากลุ่ม

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา การวิเคราะห์การถดถอยพหุแบบขั้นตอน (stepwise multiple regression analysis) ทดสอบข้อตกลงเบื้องต้นว่า ตัวแปรมีการแจกแจงแบบปกติ มีความสัมพันธ์เชิงเส้นตรง ไม่พบปัญหา Multicollinearity และความคลาดเคลื่อนระหว่างตัวแปรเป็นอิสระจากกัน กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 และการวิเคราะห์เนื้อหาโดยจัดกลุ่มข้อมูล ตรวจสอบความน่าเชื่อถือ ความสามารถในการถ่ายโอน ความสามารถในการพึ่งพา และความสามารถในการยืนยันความถูกต้อง

ผลการวิจัย

1. **ปัจจัยส่วนบุคคล** ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 60.15 อายุระหว่าง 60 - 69 ปี มีร้อยละ 60.15 สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 78.26 ไม่ได้ประกอบอาชีพ/เกษียณอายุ ร้อยละ 42.03 และมีรายได้ของครอบครัวต่อปี เฉลี่ย 84,215.94 บาท ส่วนใหญ่อาศัยในพื้นที่มากกว่า 50 ปี ร้อยละ 56.07 โดยอาศัยกับบุตร-หลาน หรือคู่สมรส ร้อยละ 92.75 และเคยประสบอุทกภัยเป็นประจำทุกปี (ย้อนหลัง 3 ปี) ร้อยละ 97.83

2. **ผลการศึกษาการรับรู้การสนับสนุนและความต้องการการสนับสนุน** ให้เกิดการเตรียมพร้อมรับมืออุทกภัยของผู้สูงอายุ ครอบครัว ผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข

2.1 **การสนับสนุนให้เกิดการเตรียมความพร้อมรับมืออุทกภัยของผู้สูงอายุในชุมชน** พบว่ามี 4 ด้านดังนี้

2.1.1 **ด้านผู้สูงอายุ** ได้แก่ การตระหนัก

ตื่นตัวต่อการเกิดอุทกภัยแม้จะประสบกับอุทกภัยเป็นประจำ และการนำประสบการณ์ที่เคยมีมาในอดีตมาใช้ตัดสินใจเตรียมพร้อม หรืออพยพ จากตัวอย่างคำกล่าวที่ว่า “เราก็ตกใจแบบวิถีธรรมชาติ ถ้ามีมดวิ่งเป็นทาง แสดงว่าน้ำกำลังจะมา ” (A21) และ “ ก็เป็นห่วงบ้าน ไม่อยากไปไหน แต่ถ้าได้รับแจ้งเตือนที่ต้องอพยพ ก็ต้องไปไม่งั้นอันตราย ” (A11)

2.1.2 **ด้านครอบครัวผู้สูงอายุ** ได้แก่ ความรู้ในการประเมินความเสี่ยงภัยของผู้สูงอายุในครอบครัว และสื่อสารกับผู้สูงอายุเกี่ยวกับการเตรียมพร้อมรับมืออุทกภัย อยู่เสมอ จากตัวอย่างคำกล่าวที่ว่า “ ถ้าแจ้งเตือนภัยแล้วก็รีบอพยพเขาไปก่อนเลย ถ้าเกิดน้ำมาเร็ว และแรงจะย้ายยาก เป็นห่วงเขา ” (F22) และ “ พอช่วงน้ำหลากก็คุยกันเลยว่าเตรียมตัวยังไบบ้าง แม้ก็จะบอกให้เก็บของขึ้นที่สูง ” (F13)

2.1.3 **ด้านผู้นำ และสมาชิกในชุมชน** ได้แก่ การพัฒนาระบบแจ้งเตือนภัยให้มีแม่นยำ และทันทั่วถึง นำเทคโนโลยีมาช่วย ให้คนรุ่นใหม่เข้ามาพัฒนา และเลือกวิธีการสื่อสารให้เหมาะสมกับคนแต่ละกลุ่มวัยในชุมชน จากตัวอย่างคำกล่าวที่ว่า “ มีการติดตั้งกล้อง CCTV ไว้ที่เสาวัดระดับน้ำ เพื่อคอยดูระดับทุกวันและ แจ้งคนในชุมชน ” (L21) และ “ มีการสื่อสารชุมชนโดยใช้ไลน์สื่อสารกับคณะกรรมการหมู่บ้าน ใช้เสียงตามสายบอกข่าวคนในชุมชนให้ทั่วถึง ส่วนคนที่บ้านห่างไกล อสม.ที่รับผิดชอบพื้นที่จะไปส่งข่าวให้ ” (L11)

2.1.4 **ด้านเจ้าหน้าที่ด้านสาธารณสุข** ได้แก่ การสื่อสารข้อมูลการเตรียมพร้อมรับมืออุทกภัยตั้งแต่วิธีการเกิดภัย ร่วมวิเคราะห์ความเสี่ยงภัย จัดทำแผนเตรียมพร้อมรับมือภัยของชุมชน เป็นที่ปรึกษา ให้การอบรมเรื่องการเตรียมพร้อม และการปฐมพยาบาล จากตัวอย่างคำกล่าวที่ว่า “ การจัดโครงการชุมชนพร้อมรับมือภัยพิบัติ โดยลงสำรวจชุมชน ระบุพื้นที่เสี่ยงภัย จัดทำแผนเตรียมพร้อมรับมือ มีการพร้อมซ้อมแผนจริงและแผนโต๊ะ ” (H11)

และ “ มีช่องทางไลน์สามารถสื่อสารข้อมูลผ่านไปยังผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน และ อสม. เพื่อช่วยกระจายข่าว เช่น ข้อมูลการแจ้งเตือนภัย ข้อมูลการดูแลสุขภาพช่วงน้ำท่วม ” (H12)

2.2 ความต้องการสนับสนุนให้เกิดการเตรียมพร้อมรับมืออุทกภัยของผู้สูงอายุ พบว่ามี 2 ด้านดังนี้

2.2.1 ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับพื้นที่รองรับการอพยพ และการช่วยเหลือในการอพยพ เช่น ที่ตั้งสภาพ จำนวนที่รองรับได้ของศูนย์อพยพเพื่อประกอบการตัดสินใจอพยพ เนื่องจากเมื่อผู้สูงอายุและครอบครัวเข้าใจว่าจุดอพยพไม่เพียงพอ ไปอยู่แล้วทำให้เกิดความยากลำบาก อาจทำให้ไม่อยากละทิ้งบ้านเรือนไป และกรณีผู้สูงอายุอยู่บ้านลำพัง การอพยพทำได้ยากลำบาก ควรมีแผนอพยพผู้สูงอายุกลุ่มเปราะบางเป็นลำดับต้น ๆ

2.2.2 การขนย้ายสิ่งของขึ้นที่สูง ในกรณีที่ผู้สูงอายุอยู่บ้านคนเดียวลำพัง การขนยกเคลื่อน

ย้ายของขึ้นที่สูงทำได้ยากลำบากหรือไม่ได้เลย จำเป็นได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น เช่น เพื่อนบ้าน ทหาร เจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งอาจไม่ทันการณ์ ดังนั้นเมื่อเข้าสู่ฤดูฝนมีการแจ้งเตือนภัย ชุมชนควรช่วยเหลือผู้สูงอายุเป็นลำดับต้น ๆ

3. ผลการศึกษาปัจจัยทำนายความรอบรู้ในการเตรียมพร้อมรับมืออุทกภัยของผู้สูงอายุในชุมชน จากตัวแปร อายุ รายได้ครอบครัว ความสามารถในการมองเห็น การทำกิจวัตรประจำวันโดยใช้อุปกรณ์ และจำนวนโรคประจำตัว พบว่า ปัจจัยทำนายความรอบรู้ในการเตรียมพร้อมรับมืออุทกภัย ได้แก่ อายุ การทำกิจวัตรประจำวันโดยใช้อุปกรณ์ และจำนวนโรคประจำตัว ร่วมกันอธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 15.5 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนรายได้ครอบครัว และความสามารถในการมองเห็น ไม่สามารถทำนายได้ (ตาราง 1)

ตาราง 1 ปัจจัยทำนายความรอบรู้ในการเตรียมพร้อมรับมืออุทกภัยของผู้สูงอายุในชุมชนโดยการวิเคราะห์การถดถอยพหุแบบขั้นตอน (n = 138)

ปัจจัยทำนาย	B	SEB	Beta	t	p-value
ค่าคงที่	49.785	7.034	-	7.078	.000
อายุ	-.209	.083	-.209	-2.528	.013
การทำกิจวัตรประจำวันโดยใช้อุปกรณ์	1.011	.423	.198	2.392	.018
จำนวนโรคประจำตัว	-1.157	.498	-.189	-2.325	.022

$$R^2_{adj.} = 0.155, F = 9.394, p < .001$$

4. ผลการศึกษาปัจจัยทำนายพฤติกรรมเตรียมพร้อมรับมืออุทกภัยของผู้สูงอายุในชุมชน จากตัวแปร ได้แก่ อายุ รายได้ครอบครัว ความสามารถในการมองเห็น การทำกิจวัตรประจำวันโดยใช้อุปกรณ์ และจำนวนโรคประจำตัว พบว่า ความสามารถในการมองเห็น และรายได้ครอบครัวสามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมการ

เตรียมพร้อมรับมืออุทกภัยของผู้สูงอายุในชุมชนได้ โดยอธิบายความแปรปรวนได้ ร้อยละ 15 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนอายุ การทำกิจวัตรประจำวันโดยใช้อุปกรณ์ และจำนวนโรคประจำตัว ไม่สามารถทำนายได้ (ตาราง 2)

ตาราง 2 ปัจจัยทำนายพฤติกรรมเตรียมพร้อมรับมืออุทกภัยของผู้สูงอายุในชุมชนโดยการวิเคราะห์การถดถอยพหุแบบขั้นตอน (n = 138)

ปัจจัยทำนาย	B	SEB	Beta	t	p-value
ค่าคงที่	19.003	1.755	-	10.828	.000
ความสามารถในการมองเห็น	0.921	0.469	0.329	4.098	.000
รายได้ครอบครัว	9.951E-06	0.000	0.177	2.198	.030

$R^2_{adj.} = 0.150$, $F = 13.102$, $p < .001$

การอภิปรายผลการวิจัย

1. ปัจจัยที่สามารถร่วมกันทำนายความรอบรู้ในการเตรียมพร้อมรับมืออุทกภัย ได้แก่ อายุ การทำกิจวัตรประจำวันโดยใช้อุปกรณ์ และจำนวนโรคประจำตัว ซึ่งสนับสนุนสมมติฐานการวิจัยเพียงบางส่วน

1.1 อายุ ที่เพิ่มมากขึ้นเป็นอุปสรรคในการค้นหาข้อมูล และการสื่อสารใช้การฟังเสียงตามสาย และการบอกปากต่อปากในชุมชน เป็นไปตามแบบจำลองและสอดคล้องกับ Sri-On และคณะ (2019) ที่พบว่า ผู้สูงอายุมีข้อจำกัดการเคลื่อนไหว และการใช้โทรศัพท์

1.2 การทำกิจวัตรประจำวันโดยใช้อุปกรณ์ การมีความสามารถมากช่วยพัฒนาความรอบรู้เนื่องจาก การเข้าถึงข้อมูลต้องอาศัยอุปกรณ์ ได้แก่ การใช้โทรศัพท์ โน้ตบุ๊ก ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Boonyaratkalin

และคณะ (2021) ที่พบว่า การช่วยเหลือตนเองขั้นสูงมีความสัมพันธ์กับความรอบรู้ในการเตรียมพร้อมรับมืออุทกภัย

1.3 จำนวนโรคประจำตัว โดยจำนวนโรคประจำตัวที่มากจะเกี่ยวข้องกับการค้นหาข้อมูลในการเตรียมพร้อมรับมืออุทกภัย เป็นไปตามแบบจำลองความรอบรู้ด้านสาธารณสุขที่อธิบายว่า ภาวะสุขภาพเป็นปัจจัยส่งเสริมความรอบรู้ ซึ่งชนิดของโรคประจำตัวก็มีผลเช่นกัน โดยคนที่มีสภาพสมองที่เป็นปกติจะมีการเตรียมความพร้อมในการอพยพดีกว่าผู้ที่มีโรคที่เกี่ยวกับการคิดรู้ หรือมีภาวะสมองเสื่อม (Cefalu, 2014)

สำหรับปัจจัยที่ไม่สามารถทำนายความรอบรู้ในการเตรียมพร้อมรับมืออุทกภัย ได้แก่ รายได้ครอบครัว และ

ความสามารถในการมองเห็น ไม่เป็นไปตามแบบจำลอง ความรอบรู้ด้านสาธารณสุขอาจเนื่องจากผู้สูงอายุฟังประกาศจากเสียงตามสายเป็นหลักในการค้นหาข้อมูลซึ่งเข้าถึงง่าย และไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย

2. ปัจจัยที่สามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรม การเตรียมพร้อมรับมืออุทกภัยของผู้สูงอายุในชุมชน ได้แก่ ความสามารถในการมองเห็น และรายได้ครอบครัว ซึ่งสนับสนุนสมมติฐานการวิจัยเพียงบางส่วน

2.1 ความสามารถในการมองเห็น เกี่ยวข้องกับการรับรู้ข้อมูล เช่น ข่าวสารจากโทรทัศน์ การอ่านแผนที่เสี่ยงภัย การดูเส้นทางอพยพ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Mace และ Doyle (2017) ที่พบว่า ความบกพร่องในการมองเห็น ได้แก่ สายตาเลือนราง ตาพร่ามัว และตาบอด เป็นอุปสรรคต่อการเตรียมพร้อม

2.2 รายได้ครอบครัว มีความเกี่ยวข้องกับการเตรียมพร้อมรับมืออุทกภัย เช่น การซ่อมแซมอาคารบ้านเรือนให้มั่นคง การเตรียมเครื่องอุปโภคบริโภค และของใช้ที่จำเป็น เป็นต้น สอดคล้องกับการศึกษาของ กัญญามารณ์ บุญประกอบ (2559) ที่พบว่า ผู้ที่มีรายได้ต่ำมีการเตรียมพร้อมรับมืออุทกภัยน้อยกว่ากลุ่มที่มีรายได้สูง

ตัวแปรที่ไม่สามารถทำนาย ได้แก่ อายุ ความสามารถในการได้ยิน การทำกิจวัตรประจำวันโดยใช้อุปกรณ์ และจำนวนโรคประจำตัว อาจเนื่องจากผู้สูงอายุที่มีอายุมาก มีข้อจำกัดในการใช้อุปกรณ์ การได้ยิน และมีจำนวนโรคประจำตัวมาก ต้องอาศัยความช่วยเหลือในการเตรียมพร้อมจึงรู้ว่าตนเองไม่ได้มีพฤติกรรมในการเตรียมพร้อม

ผลการวิจัยครั้งนี้แตกต่างจากการศึกษาของ Boonyaratkalin และคณะ (2021) ที่พบว่า ผู้สูงอายุใช้ประสบการณ์ตัดสินใจเตรียมพร้อม และการใช้อุปกรณ์ได้ดีจะเตรียมพร้อมรับมือได้ดี (Cox & Kim, 2018)

3. การสนับสนุนและความต้องการการสนับสนุน ให้เกิดการเตรียมความพร้อมในการรับมือกับอุทกภัยของผู้สูงอายุ จากผลการวิจัยที่พบว่า การรับรู้ข้อมูลข่าวสารโดยผู้สูงอายุเอง ความช่วยเหลือจากคนในครอบครัว ผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่สนับสนุนให้เกิดการเตรียมความพร้อม เนื่องจากการค้นหาข้อมูลเป็นเรื่องที่ผู้สูงอายุทำได้ ส่วนการยกสิ่งของขึ้นที่สูง การเตรียมเส้นทางอพยพ ต้องขอความช่วยเหลือ สอดคล้องกับ นารัตนดา ชันธิกุล และคณะ (2562) ที่พบว่า การได้รับข้อมูลจากสื่อ การได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว และเจ้าหน้าที่ของรัฐ สัมพันธ์กับการเตรียมพร้อมของผู้สูงอายุ ความต้องการสนับสนุนในการสื่อสารข้อมูลสถานที่และเส้นทางอพยพ พบว่า ข่าวสารควรครอบคลุมความต้องการ และต้องมีคนช่วยเคลื่อนย้ายสิ่งของ (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2558)

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาในผู้สูงอายุที่อยู่ในพื้นที่ที่แตกต่างกันซึ่งอาจมีความต้องการที่แตกต่างกันตามบริบท
2. พยาบาลชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรคำนึงถึงปัจจัยที่ได้กล่าวมาในการส่งเสริมความรู้ในการเตรียมพร้อมรับมืออุทกภัย และพฤติกรรม การเตรียมพร้อมรับมืออุทกภัยสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- กัณฐิมาภรณ์ บุญประกอบ. (2559). *การเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติของชุมชนในพื้นที่ประสบอุทกภัย จังหวัดสุราษฎร์ธานี* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- นารอดดา ชันธิกุล, อังคณา แซ่เจ็ง, ประยุทธ์ สุดาพิทย์, และ สุรเชษฐ์ อรุณทอง. (2562). การเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุในการรับสถานการณ์ภาวะฉุกเฉินทางสาธารณสุขจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ ในภาคเหนือประเทศไทย. *วารสารสาธารณสุขล้านนา*, 14(2), 1-12.
- ปาณิสดา บุญยรัตกลิน, สุภามาศ ผาติประจักษ์, และ นพวรรณ เปียเชื้อ (2562). *ความรู้ในการเตรียมพร้อมรับมืออุทกภัยและพฤติกรรมในการเตรียมพร้อมรับมืออุทกภัยของผู้สูงอายุในชุมชน* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปาณิสดา บุญยรัตกลิน, สมจินดา ชมพูนุท, และ ศิริมล คัมภีร์พันธุ์. (2565). การสังเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความรอบรู้ในการเตรียมพร้อมรับมืออุทกภัย และพฤติกรรมของผู้สูงอายุในชุมชน. *วารสารพยาบาล*, 71(2), 38-47.
- มุทิตา พนาสธิตย์. (2560). *การศึกษาคำตรงและความเที่ยงของแบบสอบถาม Lawton Instrumental Activities of Daily Living Scale (I-LADL) และ Older People's Quality of Life Questionnaire (OPQOL-Brief) ฉบับภาษาไทย*. โรงพยาบาลธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ. doi: 10.13140/RG.2.2.27779.58407
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2558). *สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2557*. อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- วรรณเพ็ญ อินทร์แก้ว, และ สมจินดา ชมพูนุท. (2557). *การพยาบาลสาธารณสุขภัย*. ปิยอนด์พับลิชชิ่ง.
- Boonyaratkalini, P., Partiprajak, S., & Piaseu, N. (2021). Flood preparedness literacy and behaviors in community dwelling older adults. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*, 15(4), 452-457.
- Brown, L., Haun, J., & Peterson, L. (2014). A proposed disaster literacy model. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*, 8(3), 267-275.
- Cefalu, C. A. (Ed.). (2014). *Disaster preparedness for seniors: A comprehensive guide for healthcare professionals*. Springer.
- Cox, K., & Kim, B. (2018). Race and income disparities in disaster preparedness in old age. *Journal of Gerontological Social Work*, 61(7), 719-734.
- Mace, S. E., & Doyle, C. J. (2017). Patients with access and functional needs in a disaster. *Southern Medical Journal*, 110(8), 509-515.
- Nutbeam, D. (2000). Health literacy as a public health goal: A challenge for contemporary health education and communication strategies into the 21st century. *Health Promotion International*, 15(3), 259-267.

Sri-On, J., Vanichkulbodee, A., Sinsuwan, N., Rojsaengroeng, R., Kamsom, A., & Liu, S. W. (2019). Disaster preparedness among Thai elderly emergency department patients: A survey of patients' perspective. *BMC Emergency Medicine*, 19(1), 1-7.